

Krvavi madeži preteklosti

Dr. Milko Mikola v knjigi predstavlja povojne zaplembe premoženja v Sloveniji - Za grehe takratne komunistične oblasti plačuje sedanja generacija

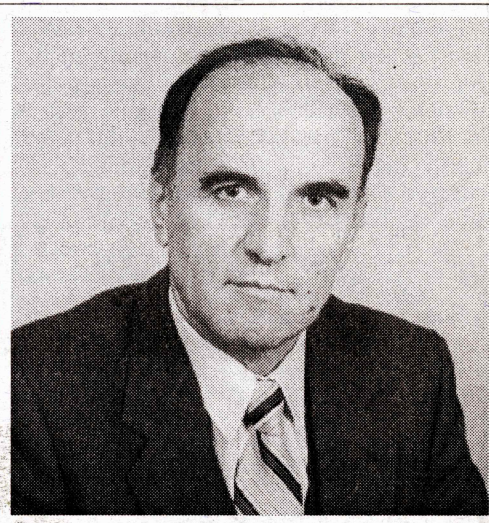
Arhivist Zgodovinskega arhiva Celje Milko Mikola je bil prvi slovenski zgodovinar, ki se je pred dobrim desetletjem lotil celovitega in kritičnega proučevanja povojnih zaplemb premoženja. Najprej je to tematiko za območje nekdanjega okrožja Celje obdelal v svoji magistrski nalogi, ki jo je uspešno zagovarjal leta 1989 (del naloge je izhajal v nadaljevanjih v Novem tedniku). Že takrat je sklenil, da bo obdelavo te teme razširil na vso Slovenijo in 1. decembra lani je uspešno ubranil doktorsko disertacijo z naslovom Zaplembe premoženja v Sloveniji 1943-1952. Delo je pred kratkim izdal Zgodovinski arhiv Celje, skupaj z avtorjem pa ga bo danes, v četrtek, 13. januarja, ob 11. uri, predstavil dr. Dušan Nečak v Levstikovi sobi Osrednje knjižnice v Celju.

Gradivo o medvojnih in povojnih zaplembah na Slovenskem je dobro ohranjeno, pravniki so sicer prva leta po vojni pisali o zaplembah, vendar so jih opravičevali kot ukrep proti sovražniku, ki je bil nujen, niso jih zanimale tragedije ljudi, ki so jih zaplembe povzročile. Tudi zgodovinarji se s tem obdobjem niso ukvarjali (na primer dr. Jože Princič je pisal o gospodarskem vidiku zaplemb), gradivo so uporabljali predvsem ljudje, ko so skušali obnoviti postopke za vrnitev premoženja. Dr. Mikola pravi, da gre pač za polpreteklo zgodovino, kjer si vedno na robu politike. Kljub temu v vseh teh letih proučevanja tematike ni naletel na ovire.

Kot pove naslov knjige, so se zaplembe pričele že med vojno, nadaljevale pa po njej in imele zaradi svoje radikalnosti in obsega dramatične posledice tako za posameznike kot za celotno družbo. Z njimi je takratna oblast uničila zasebno in ustvarila državno lastnino in prav z zaplembami tudi sovпада obdobje najhujših represij komunistične oblasti. Njihovo izvajanje ni predstavljalo zgolj najbolj grobe kršitve ene temeljnih človekovih pravic, to je pravice do zasebne lastnine, marveč je bila z njimi slovenski družbi kot celoti povzročena nepopravljiva gos-

podarska škoda, ugotavlja. Dr. Mikola, ki je pregledal na tisoče zaplembnih spisov komisij, sodišč in prošenj prizadetih, pravi: »Kdor tega ni bral, ne more razumeti represivnosti takratnega sistema. Iz tistega časa večinoma poudarjajo povojne poboje, ki so bili najstrašnejši, pa velike politične procese, pri zaplembah pa je šlo za tisoče ljudi, ki so šli skozi sodne mline in bili prizadeti na različne načine.«

Ker so zaplembe izvajali na osnovi različnih predpisov, jih ni mogoče obravnavati kot celoto in tako so predstavljene tudi v

Dr. Milko Mikola

knjigi: zaplembe nemškega premoženja, zaplembe, ki so jih izrekala vojaška sodišča, sodišče slovenske narodne časti, civilna sodišča... Posamezni primeri pa so večinoma vzeti s Celjskega.

»Slovenija je v primerjavi z drugimi takratnimi republikami prednjačila po obsegu zaplenjenega premoženja, od tega je bilo največ zaplemb nemškega imetja in tistih, ki so jih likvidirali med vojno. Tako je bilo na primer v Sloveniji za zaplembo nemškega imetja izdanih preko 20 tisoč odločb, medtem ko Nemcev v Sloveniji ni bilo niti 25 tisoč. To pomeni, da so zajeli velik krog ljudi, ki sploh niso bili Nemci. Tudi če je nekdo podpisal NOB, to ni zadoščalo. Te zaplembe so se razlikovale od drugih v tem, da je šlo za zaplembo celotnega premoženja. Obdržali so lahko samo osebne predmete, preden so jih izselili.

V okviru Slovenije pa sta izstopala celjsko in mariborsko okrožje. V Celju je primer pregorečega izvrševalca predpisov dr. Ervin Mejak, ki je vodil zaplembno komisijo in je kot koruški borec v obračunu z Nemci pretiraval.«

Ko je po 52. letu komunistična diktatura popustila, so mnogi mislili, da bodo dobili vrnjeno, kar so jim vzeli. »Vendar je

bila generalna usmeritev, da se premoženja ne vrača, ker so zaplembe razumeli kot eno največjih pridobitev revolucije. Vsa pomembnejša podjetja v Sloveniji so bila namreč zaplenjena (preko 80 odstotkov vseh). Nekateri so celo sami, v strahu pred represalijami, podarili državi svoje premoženje. V Celju niso bila zaplenjena samo Rebekovo, Gologrančevo in Vehovarjevo podjetje,« ugotavlja dr. Mikola.

Pri svojem delu se je poleg arhivskega gradiva srečal tudi s številnimi žrtvami in z njihovimi težkimi usodami. Pretresel ga je primer Urbančkov iz Šentilja pri Dramljah, ko so otroci med vojno ubitih staršev prosili oblast, da jim vrne hišo, ker nimajo kje živeti. »Da bi se prikupili oblasti, so starše in 13-letno ubito sestro imenovali narodni sovražniki!«

Pri zaplembah je hkrati šlo za strašno bogatenje posameznikov. »Ozna je pošiljala dragočnosti v Ljubljano, od tam so romale v Beograd, partijska nomenklatura pa si je iz tega opremila stanovanja. Pri nas v arhivu so ohranjeni poimenski sezname, kaj je kdo v Celju dobil iz tako imenovane narodne imovine.«

Kako glede na vse to vidi vračanje premoženja? »Takrat

je bilo premoženje ljudem zaplenjeno v nekaj minutah ali z eno potezo s podpisom predsednika zaplembne komisije ali z izrekom sodbe sodišča in ni bilo več poti nazaj. Danes pa po desetih letih demokracije tem ljudem premoženje še ni bilo vrnjeno. Pa je bilo stokrat dokazano, da so bili po nedolžnem obsojeni. Poznam primer trgovca Miloša Pšeničnika, ki so ga po nedolžnem ustrelili in mu vzeli premoženje. Do danes niso njegovi potomci dobili še ničesar vrnjenega. Mislim, da je to velik madež za Slovenijo, da bo treba to urediti, se ljudem opravičiti, ne samo vrniti, kar so jim odvzeli. Še danes jih je strah, kar pa niti ne preseneča, če na primer Nestl Žgank v svoji pred kratkim izdani knjigi te trgovce še vedno proglašja za tatove, čeprav so bili v obnovljenem sodnem postopku spoznani za nedolžne in rehabilitirani.

Hkrati pa plačuje grehe komunistov izpred 50 let tudi vsa sedanja generacija, saj bo porabljenega še ogromno denarja, da bodo končani številni postopki za vračanje premoženja.«

Kako namerava dr. Milko Mikola nadaljevati svoje delo? »Osnovo za proučevanje teme sem dal, nadaljujejo pa najmladi zgodovinarji. Sam bi se rad lotil še česa drugega, na primer obdelave razvoja industrije v Celju. Z Janezom Črnejem pripravljava za objavo pričevanja o medvojnih in povojnih pobojih na Celjskem, ki naj bi izšla do poletja v zbirki Mali tiski ZAC.«

T. CVIRN